

Floris ende Blancefloer in de klas

1. Inleiding

Waarom zou je op school Middelnederlandse teksten moeten lezen? Hebben we daar binnen het schoolvak Nederlands nog wel tijd en ruimte voor? En hoe zou je die dan moeten lezen om het leesplezier van de leerlingen er niet mee te bederven? Tijdens onze lezing proberen we die vragen te beantwoorden en geven we concrete suggesties voor het literatuuronderwijs in oude teksten. We maken daarbij gebruik van de Middelnederlandse roman *Floris ende Blancefloer* als exemplarisch voorbeeld. In 2015 was het 750 jaar geleden dat dit werk tot stand kwam, naar aanleiding waarvan door het Davidsfonds een groot jubileumboek werd gepubliceerd (Janssens e.a. 2015). Voor de bespreking van de bovenstaande vragen verwijzen we naar onze bijdrage in dat boek. In deze tekst geven we alleen het concrete verloop van het lesvoorbeeld dat tijdens onze lezing aan de orde zal komen.

2. Lesbegin. Aanknopingsfase (klassengesprek)

De leerkracht kondigt aan dat hij/zij een krantenartikel heeft meegebracht. De titel luidt: ‘Zwangere Pakistaanse vrouw gestenigd’.

Leerkracht: “Kan iemand zeggen waarom die vrouw gestenigd zou kunnen zijn?”

Leerlingen antwoorden.

Leerkracht: “De volledige titel is: ‘Zwangere Pakistaanse vrouw gestenigd, omdat ze trouwt met man waarvan ze houdt’”. De tekst gaat als volgt:

“De vijftiengjarige Farzana werd in Pakistan gestenigd voor het hooggerechtshof, omdat ze trouwde met een man van wie ze hield. Farzana zou ook drie maanden zwanger zijn geweest. Farzana trouwde met haar grote geliefde, Mohammed Iqbal, terwijl ze was verloofd met haar neef. Haar vader had daarom een klacht ingediend tegen Iqbal, waarin hij stelde dat Iqbal zijn dochter had ontvoerd. Farzana ging daarom de zaak rechtzetten in het Hooggerechtshof in Lahore, de hoofdstad van Pakistan. Zodra ze daar was

aangekomen, werden Farzana en Mohammed aangevallen door 20 leden van Farzana's familie. Ze sloegen het koppel met stokken en bakstenen op klaarlichte dag en voor een groep van omstaanders. Farzana overleed aan haar verwondingen, haar echtgenoot Mohammed overleefde de aanval, maar houdt er verschillende hoofdletsels aan over. Alle verdachten van de aanval ontsnapten, behalve Farzana's vader. Hij gaf toe dat hij zijn dochter had vermoord". (Naar: Gazet van Antwerpen, 28 mei 2014.)

Leerkracht: "Gebeurt het vaak dat vrouwen verhinderd worden om met de man te trouwen op wie ze verliefd zijn?"

Leerlingen antwoorden.

Leerkracht: "Het gaat hier om een zogenaamde 'eremoord'. Jaarlijks worden ongeveer duizend Pakistaanse vrouwen vermoord bij zulke eremoorden. Zijn er nog andere landen waar gedwongen of gearrangeerde huwelijken bestaan en waar meisjes gestraft worden als ze trouwen met iemand die in de familie ongewenst is? Bestaat het fenomeen ook in ons land? Om welke redenen zouden vrouwen bij ons door hun familie soms verhinderd worden om te trouwen met hun geliefde?"

Leerlingen antwoorden.

Leerkracht: "Het gaat meestal om een verschil in stand, huidskleur of afkomst en/of om een verschil in geloofsovertuiging. Vooral in sommige islamitische landen komt dat voor. Meisjes worden soms 'uitgehuwelijkt' als de ouders met hun kinderen voor een vakantie teruggaan naar het land van herkomst. Het zijn vooral landen als Marokko, Turkije en Pakistan waar deze in België wonende ouders vandaan komen en waar het gedwongen huwelijk gepland staat".

3. Lesmidden (vertellen, doceren, onderwijsleergesprek, individueel werk, groepswork)

Leerkracht: "Maar het verschijnsel is van alle tijden. Dat leert ons het middeleeuwse liefdesverhaal van Floris en Blancefloer. Het verhaal gaat als volgt. Het christenmeisje Blancefloer is de dochter van een adellijke vrouw, die tijdens een rooftocht door de mohammedaanse koning van Spanje als slavin naar Spanje wordt gevoerd. De moslim Floris is de zoon van deze koning. Ze worden beiden op dezelfde dag geboren en groeien van jongs af aan samen op aan het hof. Vanaf hun prille jeugd worden ze verliefd op elkaar. Maar als de koning hoort van hun heimelijke liefde, wil hij het meisje uit de weg ruimen, omdat hij niet wil dat zijn zoon met het meisje trouwt. De koningin stelt een list voor: Floris gaat in het buitenland studeren en ondertussen zal Blancefloer als slavin worden verkocht en door kooplieden worden meegenomen naar Babylon

(gelegen in Mesopotamië, het tweestromenland). Daar wordt ze door de emir gekocht als haremdame. Intussen keert Floris, ziek van liefdesverdriet, terug naar huis. Zijn moeder maakt hem wijs dat Blancefloer tijdens zijn afwezigheid gestorven is. Een schitterend graf moet Floris doen geloven dat zijn geliefde dood is. Floris ontdekt het bedrog en besluit Blancefloer te gaan zoeken. Tijdens zijn zoektocht ontdekt hij dat Blancefloer, samen met 140 andere vrouwen, wordt vastgehouden in de ‘vrouwentoren’ van de emir in Babylon. In Babylon aangekomen, weet Floris uiteindelijk langs de wachters te komen en, verstoep in een bloemenmand, kan hij binnendringen in de toren. Wanneer de emir Floris bij Blancefloer in bed betrapt, wil hij hem doden. Het komt echter tot een rechtszitting, waar de schoonheid en de liefde van de twee jonge mensen de aanwezigen ontroert. Floris en Blancefloer mogen blijven leven. Wanneer het bericht komt dat Floris’ ouders zijn overleden, keert het jonge paar naar Spanje terug. Beiden worden daar gekroond en Floris laat zichzelf en heel zijn volk dopen”.

Leerkracht: “Is dit een geloofwaardig verhaal? Wat vinden jullie er (on)waarschijnlijk aan?”

Leerlingen antwoorden.

Leerkracht: “Ik kan nog een aantal details uit het verhaal vertellen, die het nog ongehoofwaardiger maken. De moeder van Floris en de moeder van Blancefloer zijn op dezelfde dag zwanger geworden en de kinderen worden op dezelfde dag geboren. Bovendien lijken de kinderen op elkaar: beiden zijn even mooi en nog voor ze vijf jaar oud zijn, worden ze verliefd op elkaar. Ze gaan samen naar school en beginnen echt van elkaar te houden: ‘Ze waren van één gedachte bezielde, even knap van uiterlijk, eensgezind en ze hielden even trouw van elkaar’ (Biesheuvel 2001: 13). Hoe is het mogelijk dat twee kinderen (het ene van een Franse slavine en het andere van een Spaans islamitisch koningspaar) zoveel op elkaar lijken en dat ze zoveel van elkaar houden? In het verhaal wordt die gelijkenis herhaaldelijk beklemtoond. Als Floris op zoek gaat naar Blancefloer, overnacht hij in verschillende steden en steeds weer begint de waard of de waardin over de gelijkenis met Blancefloer, bv. ‘Nog niet zo lang geleden heb ik hier een jonkvrouw gezien die zich precies zo gedroeg. Ze zei dat ze Blancefloer heette. Me dunkt, u lijkt sprekend op haar, zowel wat betreft de kleur van uw huid als van uw haar. Ze was heel ver weg met haar gedachten; uw manier van doen doet me sterk aan haar denken’ (p. 36-37)”.

“De verklaring hiervoor moeten we zoeken in de middeleeuwse temperamentenleer. Volgens de middeleeuwers zijn er vier soorten mensen die elk hun karakter ontleen aan het temperament waartoe ze behoren. Het temperament bepaalt ook de liefde: elke mens kan alleen maar iemand liefhebben die grotendeels met zijn karakter overeenkomt; die dus hetzelfde temperament heeft. Als twee mensen met hetzelfde temperament elkaar ontmoeten, worden ze direct verliefd op elkaar. Een mens kan dus alleen

maar houden van iemand met een soortgelijk karakter, zonder daarbij rekening te houden met verschillen in afkomst, stand, godsdienst, enz. Hetzelfde geldt voor Floris en Blancefloer. Ze houden van elkaar en lijken zelfs fysiek op elkaar, omdat ze innerlijk identiek zijn, hetzelfde karakter hebben en hetzelfde temperament”.

“Welke vier temperamenten of karakters kunnen we onderscheiden volgens deze middeleeuwse theorie? Daarover gaat de volgende tekst. Lees die voor jezelf, beantwoord de vragen en vergelijk je antwoorden daarna met de antwoorden van je buurman of buurvrouw. Vooraleer je vraag twee kunt beantwoorden, moet je het fragment lezen uit *Floris en Blancefloer* dat ik jullie hierbij bezorg, samen met de tekst over de temperamentenleer”.

- Tekst 1. Fragment uit *Hoofsheid is een ernstig spel* (Meder 1988: 141-144).
- Tekst 2. Fragment uit *Floris en Blancefloer* (Biesheuvel 2001: 59-64). De leerkracht situeert het fragment mondeling. Hij/zij kan daarbij gebruik maken van de volgende informatie:

De vrouwentoren waarin Blancefloer verblijft, wordt heel zwaar bewaakt. Maar de waard van de herberg waar Floris logeert, vertelt hem over het zwakke punt van de poortwachter van de toren: hij is bezeten van het schaakspel en van geld. Met deze informatie in het achterhoofd nodigt Floris de poortwachter uit voor enkele spelletjes schaak, die hij allemaal wint. Hij houdt het gewonnen geld echter niet voor zichzelf, maar geeft het aan de poortwachter. Floris wint ook het laatste spel. Nu belooft de poortwachter hem eeuwige trouw, waarvan Floris listig gebruik maakt. De poortwachter smokkelt Floris binnen in een mand met bloemen.

Vragen bij de teksten:

1. Zet de vier temperamenten op een rijtje: a) benaming, b) oerelement, c) kenmerken van het oerelement, d) overheersende lichaamssap, e) karaktereigenschappen van het temperament.
2. Tot welk temperament behoren Floris en Blancefloer volgens jou? Waarom? Noem enkele karaktertrekken die daar op wijzen.
3. Tot welk temperament zou je jezelf rekenen? Welke karaktereigenschappen wijzen in die richting?

De leerlingen proberen de vragen eerst individueel schriftelijk te beantwoorden, wisselen daarna van gedachten met andere leerlingen (in groepjes van twee) en rapporteren dan over hun bevindingen voor de hele klas.

4. Leseinde (herhaling, evaluatie, klassengesprek)

Leerkracht: “Is de middeleeuwse indeling van de mensen in vier temperamenten nog bruikbaar? Zou je ook nu nog alle mensen in een van de vier categorieën kunnen onderbrengen? Volgens de middeleeuwers is de fysieke constellatie van het lichaam eigenlijk van directe invloed op het karakter. Is dat een verantwoorde visie? Is er een verband tussen de psychische en de somatische (lichamelijke) toestand? Soms zegt men dat bepaalde ziekten psychosomatisch zijn en dus ook psychisch behandeld moeten worden, bijvoorbeeld een maagzweer, die het gevolg zou zijn van stress. Wat denken jullie daarover?”

Leerlingen antwoorden.

Leerkracht: “Bloemen spelen een belangrijke rol in het verhaal. De hoofdfiguren dragen allebei bloemennamen: ‘Floris’ (het Latijnse woord *flos* betekent bloem en verwijst meer bepaald naar de bloem bij uitstek, de roos) en ‘Blancefloer’ (witte bloem, verwijst naar de lelie). Op die manier vertegenwoordigen ze aspecten van het begrip ‘hoofse liefde’: de roos als symbool van de hartstochtelijke liefde en de lelie als symbool van de zuivere liefde. De kleuren ‘rood’ en ‘wit’ keren herhaaldelijk terug in het verhaal. Floris draagt overigens ook een rode mantel. Wellicht verwijst die rode kleur ook naar zijn temperament (overwegend sanguinisch).

Slotvragen:

“Zijn jullie nu geneigd om het hele verhaal over Floris en Blancefloer (in vertaling) te gaan lezen? Wat maakt het verhaal voor jullie aantrekkelijk? Wat vinden jullie minder interessant in het verhaal?”

Referenties

- Biesheuvel, I. (2001). *Diederik van Assenede, Floris en Blancefloer. Vertaling en toelichting*. Amsterdam: Querido. Online raadpleegbaar op: http://www.dbnl.org/tekst/asse008flor04_01/colofon.php.
- Boven, J., J. Janssens & J. Uyttendaele (1982). *Als dwergen op de schouders van reuzen. Werken met middeleeuwse teksten in het middelbaar onderwijs*. Brussel: UFSAL.
- Janssens, J. e.a. (2015). *Floris ende Blancefloer van Diederik van Assenede. Liefde in het graafschap Vlaanderen van de dertiende eeuw*. Leuven: Davidsfonds.
- Meder, Th. (red.) (1988). *Hoofsheid is een ernstig spel*. Amsterdam: Querido. Online raadpleegbaar op: http://www.dbnl.org/tekst/_hoo001hoof01_01/index.php.
- Slings, H. (2000) *Toekomst voor de Middeleeuwen. Middelnederlandse literatuur in het voortgezet onderwijs*. Amsterdam: Prometheus.

- ‘t Hart, K. & G. Van der Meulen (1985). “Onderwijs in historische teksten”. In: *Moer*, 5, p. 2-8.
- Uyttendaele, J. (1988). ‘Gedwarsboomde jeugdliefde: twee balladen in de klas’. In: A. van Assche (red.) (1988). *Literatuurgeschiedenis op school?* Leuven/Amersfoort: Acco, z.p.
- Uyttendaele, J. (2014). “Beatrijs: een middeleeuwse Lady Gaga?”. In: *Neerlandistiek*, 23 januari 2014. Online raadpleegbaar op: http://nederl.blogspot.be/2014/01/beatrijs-een-middeleeuwse-lady-gaga.html#more_
- Uyttendaele, J. (2015). ‘Floris ende Blancefloer in de klas’. In: J. Janssens e.a. (2015). *Floris ende Blancefloer van Diederick van Assenede. Liefde in het graafschap Vlaanderen van de dertiende eeuw*. Leuven: Davidsfonds, p. 227-236.
- Van Assche, A. (1988). ‘Over de sprong in het verleden en de magneet van het heden. De nood aan literatuurgeschiedenis op school’. In: A. van Assche (red.) (1988). *Literatuurgeschiedenis op school?* Leuven/Amersfoort: Acco, p. 37-58.
- Winkelman, J.H. (1988). “*Floris ende Blancefloer* op school. Een didactisch experiment met een historische tekst”. In: *Levende Talen*, 432, p. 366-373.